

Anotace rozsudku velkého senátu Soudu ze dne 13. listopadu 2007 ve věci č. 57325/00 – D. H. a ostatní proti České republice

Velký senát poměrem třinácti hlasů proti čtyřem zvrátil původní rozsudek senátu druhé sekce Soudu ze dne 7. února 2006 a rozhodl, že v případě stěžovatelů, romských dětí zařazených do ostravských zvláštních škol, byl porušen zákaz diskriminace v právu na vzdělání zaručený v článku 14 Úmluvy ve spojení se článkem 2 Protokolu č. 1. Soud všem osmnácti stěžovatelům přiznal náhradu nákladů řízení ve výši 10 000 eur a každému z nich i částku 4 000 eur jako náhradu utrpěné nemajetkové újmy.

(i) Okolnosti případu

Stížnost podalo osmnáct romských dětí z Ostravska nespokojených s tím, že byly v letech 1996 až 1999 buď přímo zařazeny do zvláštních škol, nebo po určité době strávené na základní škole přeřazeny do zvláštních škol. Rodiče se zařazením do zvláštní školy souhlasili či o něj dokonce požádali, o zařazení bylo vydáno písemné rozhodnutí ředitele školy, které obsahovalo poučení o možnosti podat odvolání; žádný z rodičů se však neodvolal. Stěžovatelům bylo též nabídnuto přeřazení do základních škol po složení rozdílových zkoušek; někteří následně začali chodit do základní školy.

Někteří stěžovatelé v červnu 1999 požádali ostravský školský úřad o přezkoumání rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy mimo odvolací řízení; školský úřad však žádost odmítl. Dvanáct z osmnácti stěžovatelů následně podalo ústavní stížnost, kterou však Ústavní soud v říjnu 1999 odmítl, zčásti pro zjevnou neopodstatněnost, zčásti pro nepřislusnost, poté, co vyzval příslušné orgány, aby se návrhy stěžovatelů skutečně zabývaly. Ústavní soud zejména nepřijal argumenty stěžovatelů vycházející jen z celkového sociálního kontextu, bez předložení konkrétních důkazů.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Velký senát předně zamítl předběžnou námitku vlády spočívající v nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Třetina stěžovatelů vůbec nepodala ústavní stížnost, žádný ze stěžovatelů nepodal žalobu na ochranu osobnosti. Velký senát v podstatě vyšel ze samotného rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti dvanácti stěžovatelů. Ústavní soud na stěžovatelích nepožadoval čerpání jiných prostředků nápravy a připustil, že stížnost přesahuje vlastní zájmy stěžovatelů, čímž svému rozhodnutí přiznal obecnější význam. Námitku založenou na rasové diskriminaci ovšem Ústavní soud neakceptoval s tím, že mu nepřísluší hodnotit celkový sociální kontext.

V meritu velký senát nejprve zrekapituloval rozsudek senátu druhé sekce, tvrzení účastníků a vedlejších účastníků (různých intervenujících lidskoprávních organizací). Dále připomenul svůj ustálený výklad pojmu diskriminace obsaženého v článku 14 Úmluvy, včetně skutečnosti, že diskriminace může být dána bez ohledu na zaměření neutrálního opatření na konkrétní skupinu. Rozdílné zacházení zakládající se na etnickému původu, jež je formou rasové diskriminace, v podmínkách současného vývoje nemůže být objektivně odůvodněné. U důkazního břemene stran odlišného zacházení v řízení před ním Soud uvedl, že neexistují procesní překážky pro přípustnost důkazů a že sám hodnotí důkazy volně. Při prokazování rozdílného zacházení se skupinami osob Soud do značné míry vychází ze statistik předložených účastníky řízení. Konečně velký senát uvedl, že zranitelná pozice Romů vyžaduje, aby byla věnována zvláštní pozornost jejich potřebám a způsobu života.

Podle stěžovatelů s nimi bylo zacházeno méně příznivě než s neromskými dětmi nacházejícími se v obdobné situaci a toto odlišné zacházení představovalo nepřímou diskriminaci. Velký senát se inspiroval antidiskriminačními směnicemi Evropských společenství a dospěl k závěru, že při předložení přiměřeně spolehlivých a relevantních statistických údajů je na státu, aby vyvrátil domněnku nepřímé diskriminace. Česká vláda nebyla s to zpochybnit údaje, které od ředitelů ostravských základních a zvláštních škol získali stěžovatelé a podle nichž mj. v roce 1999 tvořili Romové 56 % všech žáků ostravských zvláštních škol, ale jen 2,26 % žáků základních škol. Navíc vláda v různých zprávách předkládaných mezinárodním kontrolním orgánům více či méně konkrétně sama

připouštěla, že romské děti bývají často zařazovány do zvláštních škol. Tato praxe byla konstatována i mezinárodními kontrolními orgány. Jsou-li prokázány diskriminační účinky určité praxe, není nepřítomnost diskriminačního úmyslu na straně příslušných orgánů podstatná.

Vláda ve své obhajobě poukazovala především na to, že každé dítě bylo před zařazením do zvláštní školy odborně testováno a že se zařazením do zvláštní školy rodiče dítěte souhlasili (nebo o ně dokonce požádali). Velký senát nicméně uvěřil kritice údajné neobjektivnosti používaných testů a jejich neadaptovanosti na romskou populaci. Pokud jde o souhlas rodičů, nezdálo se velkému senátu, že by tento souhlas byl, s ohledem na nízký stupeň vzdělání a jiná znevýhodnění romských rodičů, dostatečně informovaný; podle velkého senátu ovšem každopádně nelze připustit vzdání se práva na ochranu před rasovou diskriminací, neboť takový krok by byl v rozporu s důležitým obecným zájmem.

Na závěr svých meritorních úvah velký senát ocenil, že se Česká republika pokouší řešit problém vzdělávání romských žáků. Proces přijímání romských žáků do zvláštních škol však nebyl doplněn o potřebné záruky, které by zajistily, že stát přihlédne ke specifickým potřebám romských dětí daným jejich znevýhodněným postavením, jinými slovy, že stát dokáže vzít v potaz jejich možnou rasovou diskriminaci, kterou Ústavní soud ve svém rozhodnutí pominul. Stěžovatelům se nedostalo vzdělání srovnatelného se vzděláním poskytovaným na základních školách, což jejich situaci ještě zhoršilo. Mezi použitými prostředky (zařazením do zvláštních škol) a sledovaným cílem (zajištěním vzdělání) tedy neexistoval vztah přiměřenosti. Uplatňování příslušných předpisů mělo v rozhodné době nepřiměřeně škodlivý dopad na romskou komunitu a tedy i na stěžovatele jako její příslušníky, v důsledku čehož „se již Soud nemusí zabývat jejich individuálními případy“. Došlo tedy k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení se článkem 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

K rozsudku byla připojena čtyři nesouhlasná stanoviska soudců zvolených za Českou republiku, Slovensko, Slovinsko a Španělsko.